

Přísudek (predikát) – náhrada za 14.3.

- je základní člen dvojčlenné věty. Syntakticky se podřizuje podmětu (shoduje se s ním). Vyjadřuje, co podmět dělá, co se s ním děje, jaký je, v jakých okolnostech se nachází.

Podle způsobu vyjádření rozeznáváme:

1. přísudek **slovesný** – vyjádřený určitým tvarem slovesa významového (VF): *Petr čte, Petr bude číst.*
2. přísudek **slovesně/sponově-jmenný** – vyjádřený určitým tvarem sponového slovesa s přísudkovým jménem (*Petr je mladý.*)
3. **čistě jmenný** – bez určitého tvaru slovesa, při elipse spony. (*Mladost radost.*)

• **Přísudek slovesný**

- je základní typ přísudku. jedině sloveso je uzpůsobeno plnit funkci predikátu: vyjadřuje jak predikační kategorie (způsob a čas), tak vztah k podmětu.

+ **složený slovesný tvar** – s pomocným slovesem (*Napsal jsem.*)

+ Slovesný přísudek může být **složený přísudek** – skládá se z infinitivu plnovýznamového slovesa a z určitého tvaru fázového nebo modálního slovesa: *Musel odejít. Chtěl by se vrátit. Začal plakat.*

Slovesný přísudek je někdy zastoupen jiným slovem (zástupným) slovním druhem:

- citoslovcem: *Žába žbluňk do vody. Pepíček bác do kaluže.*

- infinitivem: *Já mít čas, jedu k moři. Být tvá matka, tak Ti jednu vrazím.* (ireálná podmínka: Kdybych měl čas,...; Kdybych byla tvá matka,...)

- částicí: *Já tento, abyste už šel.*

• **Přísudek slovesně-jmenný (též sponově-jmenný)**

- skládá se ze dvou složek: ze spony (části slovesné, verbalizátoru) a ze jména. Významovým základem je jméno, spona (významově prázdné sloveso) je nositel mluvnických významů – času a způsobu (predikace) a osoby a čísla (shoda).

Spona – funkci spony mají slovesa *být (bývat), stát se.*

Poznámka: Tato slovesa nemusí plnit úlohu spony vždy.

Sloveso *být* vystupuje též jako sloveso **plnovýznamové** s významem „existovat“: *Strašidla nejsou. Jsou ještě dobří lidé. Spravedlnost je.*

Plnovýznamové s významem **zástupným** je sloveso *být* také tehdy, jsou-li u něho příslovečné výrazy s významem místním nebo časovým: *Byl dlouho v nemocnici.* (ležel, léčil se) *Shromáždění je v úterý.* (koná se) *Otec je ve firmě.* (pracuje) *Knihy je na stole.* (leží)

Sloveso *být* je též slovesem **pomocným** – součástí složených slovesných tvarů: *přišel jsem, budeme psát.*

Jmenná část – nejčastěji **adjektivum**.

Po sponě *být* je adjektivum vždy v nominativu: *Řeky jsou velmi studené. Byl hladov, hladový. Anežka bude smutná.*

Poznámka: Adjektiva mohou být ve tvaru jmenném (u některých slov již zanikly) nebo složeném. Jmenných tvarů se užívá k prisouzení stavu přechodného, aktuálně platného: *Už jsem zase zdravý. Jsem s tím spokojen. Není vinen.* X V protikladu k tomu se složenými adjektivy vyjadřuje vlastnost stálá, trvalá: *Jsem zdravý. On je vždy spokojený. Je nevinný.*

Tento rozdíl v užívání – dříve běžný – se dnes vnímá spíše jako rozdíl stylistický a jmenné tvary jako knižní (archaické), ty jsou dnes již na ústupu.

Při sponě *stát se* je adjektivum v nominativu nebo v instrumentálu: *Jeho pohled se stal nejistý/nejistým.*

Substantivum je vždy v instrumentálu: *Stal se naším učitelem, přítelem.*

U spony *být* je substantivum buď v nominativu, nebo v instrumentálu (instrumentál je tu významově odstíněným protějškem nominativu).

Nominativem se přisuzuje příznak trvalý, stálý, vyjadřuje se jím zařazení do druhu, třídy, nadřazené skupiny jevů a také trvale platné hodnocení: *Vlk je šelma psovitá. Ten člověk není Němec. To je lež. To je pravda. On je rozený učitel.*

Instrumentálem se přisuzuje příznak platný jen aktuálně, tedy čím se podmět stal nebo čím je přechodně, označuje povolání, funkci, činnost: *Otec byl pomocným dělníkem . Budu učitelem. Klatovy byly krajským městem.*

Substantivum může být též v **genitivu** (přisuzuje si jím vlastnost – tzv. **genitiv vlastnosti**, který je vždy rozvit adjektivem): *Byl vysoké postavy, Muž byl jiné národnosti. Byl veselé mysli.*

Ve jmenné části přísudku mohou být též **předložkové pády**, většinou jsou to **ustálená spojení**: *Ten člověk je k smíchu. Dívka byla k světu. To auto je pro zlost. Chlapec byl vždy při chuti. Dům je na spadnutí.* nebo **srovnávací obraty**: *Byl jako opařený. Holčička byla jako myška.*

Ve jmenné části přísudku může být i **adverbium**: *Ty šaty jsou jí dobře. Okna byla dokořán.*

Infinitiv se sponou být je při infinitivním podmětu: *Loupit není koupit.*

- též ve větách: *Je/Byla vidět Sněžka.* (X jednočl. *Je /Bylo vidět Sněžku.*)

- **Přísudek neslovesný/čistě jmenný**

je chápán jako slovesně-jmenný přísudek s elipsou spony (sponu není nutno vyjádřit, je-li časové a způsobové zařazení predikace zřejmé z kontextu nebo je obecně platné - tedy přezens a indikativ). Objevuje se hlavně v příslovích, heslech, nápisech, stručných zprávách: *Prach – náš vrah. Alkohol – nápoj řidiče. Škola základ života. Otec zdrav. Svatba odložena. Všechno marné.*

Vedlejší věta přísudková

může nahradit výhradně jmennou část slovesně-jmenného přísudku. VF v řídicí větě je totiž povinno nést nezbytné predikační kategorie a až jmenná část může být modifikována do větné podoby. Tyto přísudkové věty jsou jak vztažné (tj. připojené vztažným sloven, nejčastěji zájmenem), tak spojkové (tj. připojené podřadící spojkou, nejč. *jako*): *Byla pořád taková, jakou jsme ji znali.* (= Byla pořád stejná.) *Obloha byla, jako by ji vymetl.* (Obloha byla čistá/bez mráčku.)